

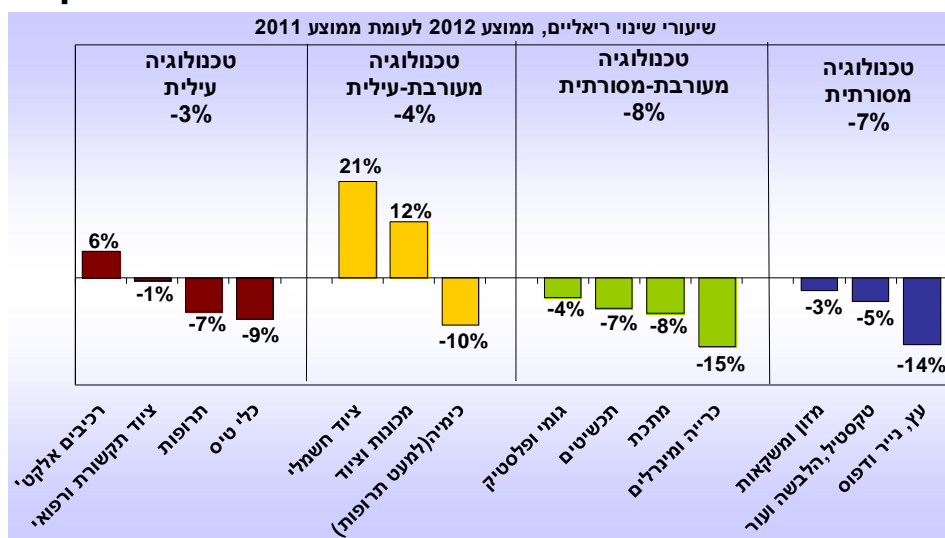
יצוא

על פי נתוני החשבונות הלאומיים שמפרסמת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, גדל היצוא התעשייתי בשנת 2012 בשיעור ריאלי של 3.2% בהמשך לגידול של 3.6% בשנת 2011. עם זאת, בדומה להתפתחות התוצר, נראה כי גם ביצוא התעשייתי, נגזר עיקר הגידול ממספר ענפים בודדים. כך, גם ביצוא מציגים נתוני המאקרו הרשמיים תמונה שאינה משקפת את מצבן של מרבית חברות התעשייה המייצאות.

חיזוק לכך, ניתן לקבל מנתוני סחר החוץ שמפרסמת הלמס', המבוססים על נתוני המכס, לפיהם נרשמה בשנת 2012 דווקא נסיגה ריאלית של כ-4%. סתירה זו בין שני נתוני הלמס' נגזרת, בין היתר, מהבדלי שיטות מדידה, כאשר נתוני החשבונות הלאומיים, המציגים גידול ביצוא, כוללים גם הזמנות ליצוא אשר טרם יצאו מהארץ, כגון פרויקטים רב-שנתיים המבוצעים בעיקר על ידי חברות גדולות.

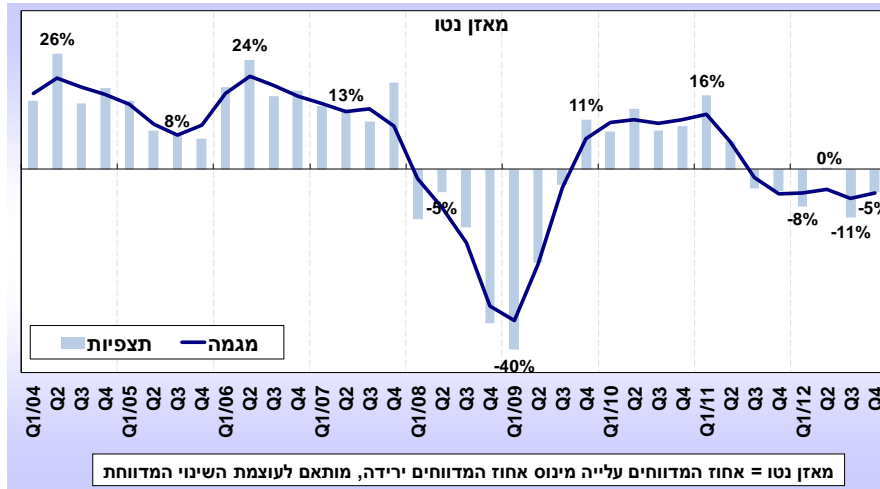
על פי נתוני סחר חוץ, נרשמה בשנת 2012 ירידה בהיקף משלוחי היצוא במרבית ענפי התעשייה, כאשר נסיגה נרשמה ביצוא כל ענפי הטכנולוגיה המסורתית והמעורבת מסורתית. מבין כלל ענפי התעשייה שרשמו ירידה ביצוא בלטו במיוחד ענפי העץ, ריהוט, נייר ודפוס, הכרייה והמינרלים האל-מתכתיים והכימיה, אשר רשמו ירידה דו-ספרתית בהיקפי היצוא.

התפתחות היצוא בענפי התעשייה לפי נתוני סחר החוץ

מנגד, גידול נרשם ביצוא ענף הרכיבים האלקטרוניים, לצד גידול ביצוא ענפי הציוד החשמלי והמכונות והציוד. למעשה, בנטרול תרומתו החיובית של ענף הרכיבים האלקטרוניים⁵, נרשמה נסיגה ריאלית חדה עוד יותר ביצוא יתר ענפי התעשייה, של כ-5%, בסיכום 2012.

התפתחות משלוחי היצוא על פי דיווחי התעשיינים

מאזן נטו = אחוז המדווחים עלייה מינוס אחוז המדווחים ירידה, מותאם לעוצמת השינוי המדווחת

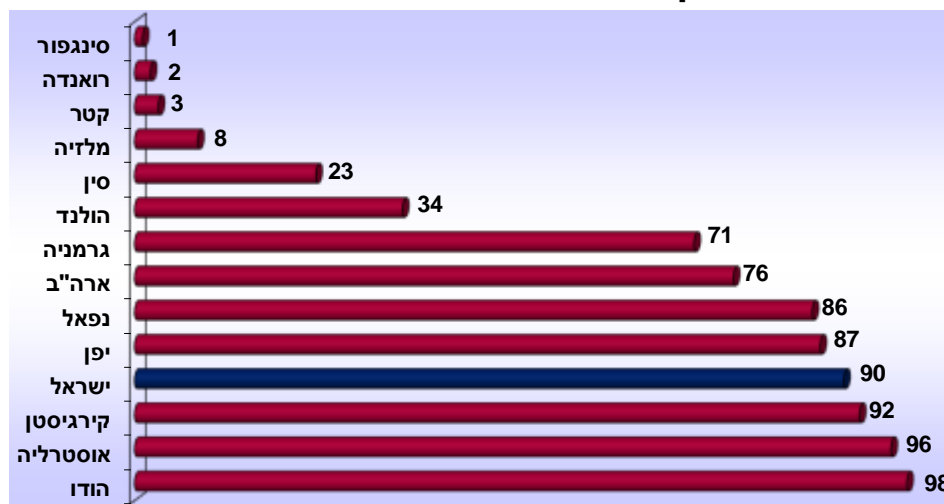
מקור: סקר הציפיות בתעשייה, מחלקת המחקר הכלכלי.

אינדיקציה נוספת להרעה בפעילות היצוא של מרבית ענפי התעשייה, עולה גם כאן מדיווחי התעשיינים בסקר הציפיות בתעשייה, לפיהם מאז הרבע השני של 2011 ישנה מגמת נסיגה במשלוחי היצוא של חברות התעשייה.

הירידה במשלוחי היצוא של מרבית ענפי התעשייה נגזרה בחלקה הגדול מנסיגה ביצוא לשווקי היעד המסורתיים של ישראל - האיחוד האירופי וארה"ב¹ (נסיגה דולרית של 7% ו-6%, בהתאמה). הנסיגה ביצוא ליעדים אלו, חלה על רקע ההאטה/ירידה בביקושי שווקים אלו.

לצד אתגר ההתמודדות עם הביקושים הממותנים בשווקים המפותחים, נאלצו היצואנים הישראליים להתמודד עם שחיקה מתמשכת בכושר התחרות ביחס למתחריהם בחו"ל. שחיקה זו, חלה על רקע שילוב של מספר גורמים, בהם – נטל הבירוקרטיה והרגולציה בישראל, הגבוה משמעותית בהשוואה בינלאומית. על פי דו"ח התחרותיות העולמי של הפורום הכלכלי העולמי לשנים 2012-2013, דורגה ישראל במקום ה-90 מבין 144 מדינות בעולם בפרמטר של נטל הרגולציה הממשלתית, כשהיא מפגרת אחרי מדינות דוגמת סינגפור, קטר, מלזיה, סין, גרמניה, ארה"ב, נפאל ועוד.

ישראל מדורגת במקום ה-90 בעולם בנטל הרגולציה הממשלתית

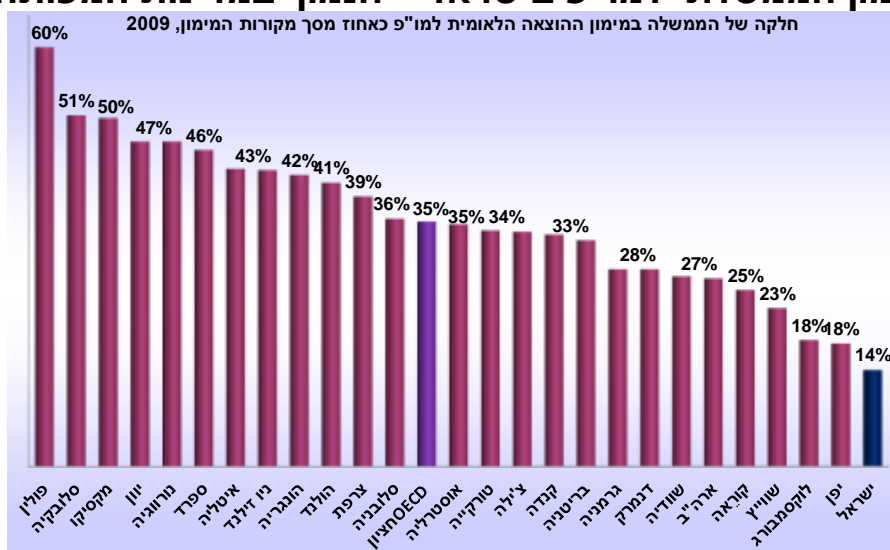
מקור: דו"ח התחרותיות העולמי של הפורום הכלכלי העולמי לשנים 2012-2013.

בשל נטל עודף זה, נאלץ המגזר העסקי בישראל, ובעיקר מגזר העסקים הקטנים והבינוניים, לשאת בעלויות כלכליות כבדות, להקצות כח אדם ייעודי ולהסיט את משאבי החברה מעסקי הליבה השוטפים לטובת התמודדות עם דרישות הרגולטור.

¹ אליהם מופנים כ-55% מיצוא הסחורות הישראלי.

בנוסף, מתמודדים התעשיינים הישראלים עם שחיקה מתמשכת בתקציבי התמיכה הממשלתית במו"פ: חלקו של תקציב המדען הראשי מתקציב המדינה ירד מכ- 0.8% בשנת 2000 לכ- 0.4% ב- 2011. שחיקה זו, פוגעת ביכולתם של התעשיינים להציג חדשנות, לפתח יתרונות יחסיים ולבסס מנועי צמיחה עסקיים חדשים, דווקא בתקופה מאתגרת של האטה בכלכלה העולמית. למול שחיקה זו, ניכרת ברחבי העולם מגמה הפוכה של הגדלת התמריצים הממשלתיים בתחום והשתתפות המדינה בסיכון אותו נושאות החברות. עדות לכך, עולה מהשוואה בינלאומית המציגה כי חלקו של המימון הממשלתי למו"פ בישראל הינו הנמוך ביותר מבין המדינות המפותחות ועמד על כ- 14% בלבד, זאת לעומת 35% בחציון ה-OECD.²

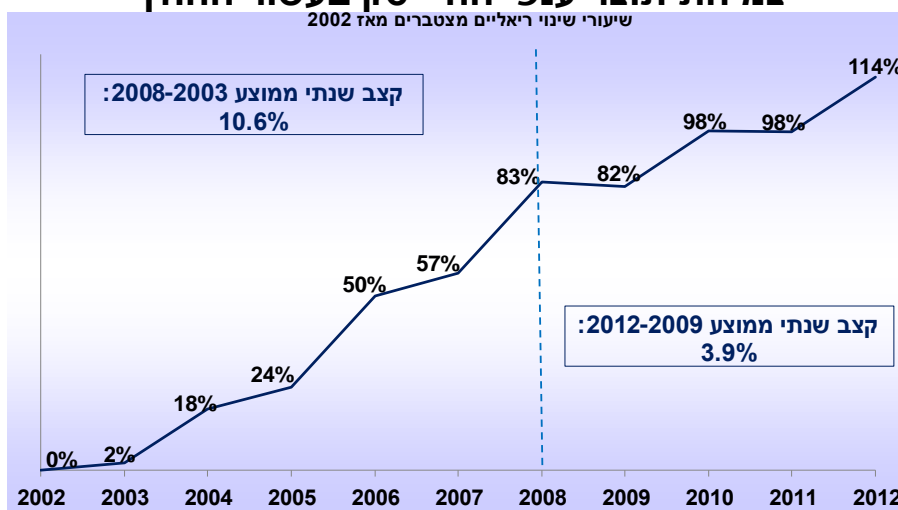
המימון הממשלתי למו"פ בישראל – הנמוך במדינות המפותחות

מקור: לשכה מרכזית לסטטיסטיקה.

על רקע השחיקה המתמשכת בתקציבי המו"פ, ניכרת בשנים האחרונות מגמה של האטה דרמטית בקצב צמיחת ענפי ההיי-טק - מנוע הצמיחה העיקרי של התעשייה הישראלית. מניתוח צמיחת ענפי ההיי-טק בעשור החולף עולה כי בעוד שבשנים 2003-2008 צמחו ענפים אלו בשיעור שנתי ממוצע של למעלה מ- 10%, הרי שמאז המשבר הכלכלי של 2008/9, לא מצליחים ענפי ההיי-טק לחזור לאותם קצבי צמיחה מרשימים ובשנים 2009-2012 עמד קצב צמיחתם על קרוב ל- 4% בלבד מדי שנה, כאשר גידול זה נגזר ברובו מפעילותן של מספר חברות ענק.

צמיחת תוצר ענפי ההיי-טק בעשור החולף

² מקור: פרסום "ההוצאה הלאומית למחקר ופיתוח אזרחי, 1989-2010", למס'. נתונים עדכניים ביותר. ישראל ללא מו"פ בטחוני.

על אף האמור, יצוין כי השחיקה בכושר התחרות של היצואנים הישראלים התרחשה למרות השיפור ברווחיות היצוא מאז אמצע 2011, כפי שבא לידי ביטוי במדד עלות העבודה ליחידת תוצר ביצוא. מדד זה רשם ירידה מצטברת של 16% מאז הרבע השני של 2011, אשר פעלה לשיפור שולי הרווח של היצואנים. ירידה זו במדד, נגזרה משילוב של מספר גורמים, בהם הפיחות בשערו של השקל ביחס לדולר (12%), מטבע בו מבוצעות כ- 75% מעסקאות היצוא³ והשיפור בתנאי הסחר של היצואנים הישראלים, על רקע ירידת מחירי חומרי הגלם המיובאים, למול יציבות במחירי היצוא.

למול הנסיגה ביצוא במרבית ענפי התעשייה, נרשמה בשנת 2012 עלייה במכירות התעשייה לשוק המקומי. עלייה זו, נהנתה מרווח גבית של גידול בביקושים למוצרי תעשייה הן מצד ענפי המשק הסובבים את התעשייה (בינוי, תיירות, מסחר ועוד), והן מצד משקי הבית, אשר המשיכו בשנת 2012 להרחיב את רכישותיהם בשוק המקומי.⁴

ברמה ענפית נמצא כי העלייה במכירות המקומיות נגזרה בעיקר מגידול מהיר במכירות קבוצת ענפי הטכנולוגיה המעורבת-מסורתית, זאת כפי הנראה על רקע ביקושים ערים בענפים המוכרים תוצרתם לענף הנדל"ן. מנגד, גידול מתון נרשם דווקא במכירותיה המקומיות של קבוצת ענפי הטכנולוגיה המסורתית - מוטת השוק המקומי.

בסיכום שנת 2012, הסתכמו סך מכירות התעשייה המקומית בכ- 109 מיליארד \$, מהם כ- 40% ליצוא והיתר לשוק המקומי. שלושה ענפים מרכזיים - הכימיה, האלקטרוניקה והמזון היוו יחדיו את עיקר מכירות התעשייה (כ- 65% מהן)⁵.

יצוין, כי נתונים אלו משקפים את פעילות התעשייה המקומית בלבד, בעוד שבפועל, היקפי הפעילות של התעשייה גדולים בהרבה, הודות למגמת הגלובליזציה של חברות התעשייה, אשר הרחיבו בשנים האחרונות את פעילותן היצרנית גם בחו"ל: מנתוני סקר הציפיות, שנערך על ידי מחלקת המחקר הכלכלי של התאחדות התעשיינים, עולה כי חלקם של המפעלים להם פעילות יצרנית בחו"ל עלה מכ- 16% מכלל המפעלים בשנת 2004⁶ לכ- 25% בממוצע בשנת 2011 ונותר סביב רמה זו גם בשנת 2012.

מגמת גלובליזציה בקרב חברות התעשייה

מקור: סקר הציפיות בתעשייה, מחלקת המחקר הכלכלי.

³ על פי נתוני בנק ישראל וסקרי השפעת התיסוף שביצעה מחלקת המחקר הכלכלי של התאחדות התעשיינים.
⁴ זאת הודות לגידול הריאלי בשכר הממוצע במשק והעלייה בערך הנכסים הפיננסיים שבידי משקי הבית לצד הירידה המתמשכת בשיעור האבטלה.

⁵ למידע מפורט ר' נספח בסוף החוברת.

⁶ באמצע 2004, עת החל איסוף המידע על פעילות רב-לאומית במסגרת סקר הציפיות.

לא מן הנמנע כי התייצבות שיעור החברות להן פעילות יצרנית בחו"ל הושפעה מהרפורמה בחוק עידוד השקעות הון, שנכנסה לתוקפה בינואר 2011, ואשר עודדה תעשיינים להשאיר את פעילותם בארץ הודות לשיעורי המס האטרקטיביים הניתנים במסגרת החוק.